

UMJETNOST TRGOVINE: A. LJ. ADAMIĆ I RAZVOJ RIJEKE

Vlatka Stagličić Carić

Adamićevo doba 1780.-1830.

Muzej grada Rijeka, Rijeka

30.3.-29.6.2005.

Autor izložbe: Ervin Dubrović

Autor postava: Klaudio Cetina

Projekt Muzeja grada Rijeka, *Adamićevo doba*, započeo je 2001. godine, prema riječima autora Ervina Dubrovića, više s pretpostavkama nego s egzaktnim saznanjima o naslovnom junaku. Tijekom povijesnih istraživanja, koja su se protezala od Beča do Londona, utvrđen je životni put, uloga i utjecaj trgovca i poduzetnika Andrije Ljudevita Adamića. Tako je pitanje, tko je zapravo bio Adamić i mogu li se, prateći njegov životopis, očitati i promjene kroz koje, od 1780. do 1830. godine, kao dio previranja cijele Europe, prolazi grad Rijeka, dobilo svoj odgovor u tekstovima tridesetak istraživača iz Hrvatske i inozemstva te u izložbi organiziranoj u samom

Muzeju. Uz izložbu *Adamićevo doba*, postavljena je, u sklopu istog projekta, i gostujuća izložba tršćanskog Gradskog muzeja povijesti i umjetnosti: *Trst: sudbina luke i građana na razmeđu 18. i 19. stoljeća* te izložba o tiskari Karletzky u Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskoga primorja. Očito, *Adamićevo doba* zamišljeno je kao cjelovita slika razdoblja u kojem Rijeka, potpomognuta povijesnim okolnostima, ali i zalaganjem pojedinaca poput Adamića, stječe sve veću važnost kao luka, a time i gospodarske uvjete za svaki daljnji civilizacijski i kulturni napredak. Šteta je da je zbog financijskih ograničenja istovremeno s izložbom tiskan samo

uvodni dio monografije *Adamićevo doba 1780.-1830.* (s opsežnom kronologijom utemeljenom na arhivskim istraživanjima i literaturi), tako da cjelinu možemo zasada vrednovati samo kroz izložbu.

Ferdinand Lutzgendorf, Portret A. Lj. Adamića, 1827.

Andrija Ljudevit Adamić bio je sin riječkog veletrgovca, bečki dak, riječki kancelist, trgovac, vlasnik i suvlasnik brojnih brodova, poduzetnik, engleski konzul, riječki zastupnik u Ugarskom državnom saboru, poznanik i korespondent biskupa Maksimilijana Vrhovca, prijatelj Johna Learda i maršala Lavala Nugenta. Rodio se u Rijeci 1766., a umro 1828. godine; imao je desetero djece; njegov unuk, riječki gradonačelnik *cavaliere* Ciotta, zaslužan je za izgradnju novog riječkog kazališta 1884.-1885. g., na istom mjestu gdje se nalazilo i staro, a koje je podigao sâm A. Lj. Adamić. Bio je uspješan čovjek svog vremena u kojem je trgovanje i sklapanje poslova obuhvaćalo opasna i dugotrajna putovanja i česte probleme s gusarima, ali i privlačnost i prihvaćanje novih tehničkih dostignuća - u Londonu je 1810. g. nabavio parnu pilu, tražio je već 1821. koncesiju za parobrodarsku prugu Rijeka-Kotor-Albanija, a 1826. g. prvi izdaje brošuru s prijedlogom podizanja željezničke pruge u Hrvatskoj. Sve je to u cilju bržih i boljih komunikacijskih puteva za

promet dobara - izvoz hrastovine, uvoz engleske kolonijalne robe, transport soli. Kao junak vremena označenog, kako posljedicama francuske, tako i industrijske revolucije, ocrtava se, dakle, lik vještog poduzetnika, koji pronalazi prostor za djelovanje u svakom segmentu života - ne beskrupulozno niti lakomo, već u skladu s vlastitom sredinom. Prema želji izraženoj u oporuci, bio je sahranjen skromno i bez posebnih ceremonija.

Dok je cilj organizatora izložbe bio utvrditi sve činjenice o Adamiću, njegovom vremenu i djelovanju, stvarajući prostor za procjenu dijela riječke povijesti 19. stoljeća iz današnje vizure, propitivanje tko je bio Adamić za riječku umjetnost nudi drugačije odgovore. Donekle, pitanje možemo postaviti i na ovaj način - postoji li Adamićevo doba u povijesti umjetnosti Rijeke i riječke regije, u ovom slučaju podrazumijevajući pod umjetnošću samo likovnu umjetnost? Jednako kao i u drugim djelatnostima, ovo je razdoblje prijelazno i za umjetničko stvaralaštvo. Početak 19. stoljeća posvuda je obilježen, ranijim ili kasnijim, dolaskom francuske vlasti, koja sa sobom donosi, osim nesigurnosti zbog vojske, rekviriranja i kontribucija, i novi društveni poredak, zatvarajući crkve i ukidajući braćovštine. Nepokretna i pokretna spomenička baština iz tog razdoblja općenito je skromnija i rjeđa. Neki primjeri, postojeći i uništeni, vežu se i uz riječkog poduzetnika. Uz brojne poslove, na početku svoje karijere bio je građevinski kancelist, pomoćnik inženjera A. Gnamba, zalažući se za proširivanje uskih starih ulica, zasipanje kanala, otvaranje perspektiva. Očito je školovanjem u Beču stekao dovoljno arhitektonskog znanja za projektiranje i izvođenje spomenutih projekata.

Najznačajniji Adamićev projekt svakako je riječko kazalište, koje je sam projektirao 1798. godine. Kazalište je otvoreno 3. listopada 1805. uz veliku svečanost. Uz održavanje predstava, u kazalištu su se priređivali i plesovi, tamo se nalazila kavana, dvorana za bilijar, a i Adamićev stan. Zgrada s prostranim foajeom, velikim parterom i tri kata kazališnih loža i balkona u koje se moglo smjestiti 1600

gledalaca, po veličini nije zaostajala za drugim europskim pozornicama. Opisujući ga prema nacrtima kao jednostavno zamišljenu palaču neoklasičnog stila, C. Fisković¹ mu zamjera jednoličnost prizemnih otvora, nedostatak ukrasa, zbijenost glumačkih soba, ne zamjerajući toliko projektantu, koliko stilskim i sociološkim ograničenjima, kako neoklasicističkom inzistiranju na simetriji, tako i društvenom neuvažavanju kazališnih umjetnika. Kao što je već spomenuto, novo kazalište sagrađeno je na mjestu Adamićevog, što posredno potvrđuje Adamićev izbor mjesta za zgradu, koje je u trenutku podizanja prvog kazališta podrazumijevalo čak premještanje Gradske straže (rušenje zgrade i podizanje na drugom mjestu) te još neke manje urbanističke zahvate. Osim kazališta, koje predstavlja zanimljiv spoj autorova trgovačkog duha i projektantskog znanja, sudjelovao je i u izgradnji drugih objekata u Rijeci, a 1824. g., na Adamićev poticaj i s njegovim sudjelovanjem, osniva se peteročlana *Komisija za inovacije i poljepšavanje grada*. Komisija je bila zadužena da za svaki novi građevinski zahvat podnese izvještaj Kapetanskome vijeću, s planovima i potrebnom dokumentacijom.

Drugi, uvjetno rečeno umjetnički Adamićev poduhvat koji ćemo spomenuti je kupovina i uređenje Trsat-skog kaštela za austrijskog maršala Lavala Nugenta, koja se odvijala od 1820. do 1824. godine, s manjim i većim peripetijama - za svaku sigurnost, Adamić je kupovinu obavio u svoje ime. Popravio je kaštel, dogradio kulu za smještaj kipova te kuću za galeriju slika. Za potrebe parka otkupio je i okolne parcele. Poznavanje, kako umjetnosti, tako i lokalnih jadranskih prilika, pokazuje u pismima Nugentu, u kojima mu, preko svog nekadašnjeg suradnika i tadašnjeg zeta Francesca Danesea iz Zadra nudi pomoć u nabavi antičkih ostataka iz zadarskog Muzeja.

Tražeci mjesto za Adamićevo vrijeme, kao i za ovu izložbu, među ostalim vrijednim projektima koji su problematizirali umjetničke teme Rijeke u razdobljima prije i nakon Adamićeva, moramo ipak konstatirati kako se ovaj junak bolje uklapa u kulturnopovijesni nego u strogo umjetnički kontekst. Na neki način, kao i vrijeme u kojem je živio - vrijeme promjena, koje će tek kasnije postići svoj puni oblik i sadržaj, i kojem tek danas priznajemo značenje početka.

¹ C. FISKOVIĆ, Staro kazalište u Rijeci, u: *Zbornik Rijeke*, Zagreb, MH, 1953., 469.